

МОТИВ ПРИЈАТЕЉСТВА У РОМАНИМА МАЛИ ПРИНЦ АНТОАНА ДЕ СЕНТ-ЕГЗИПЕРИЈА И АГИ И ЕМА ИГОРА КОЛАРОВА

Айстѝракић: У раду се компаративним приступом сагледава мотивска блискост класика дечје књижевности и савременог српског романа за децу. Мотив необичног пријатељства настао је као последица дечје усамљености или чак отуђености. Мајсторским преплитањем реалног и иреалног, ствара се утисак неодлучности у вези са догађајима и ликовима који чине суштину фантастике.

Кључне речи: компаративни приступ, мотив пријатељства, усамљеност, *Аји* и *Ема*, *Мали ѝрини*.

Мали ѝрини (1943) је један од најчитанијих романа за децу, а његовој популарности на нашим просторима доприноси увођење у редовну школску лектуру. У четвртом разреду, првог циклуса образовања, обрађује се одломак, а у седмом разреду, другог циклуса образовања, роман у целости. Читајући дело, свако на основу искуства и личне рецепције открива праве вредности које га воде, или су га водиле на путу одрастања.

Роман *Аји* и *Ема* део је обавезне школске лектуре (2018/2019) и обрађује се у петом разреду другог циклуса основношколског образовања. Представља „српску верзију Малог принца” и један је од омиљених романа за децу. Веома брзо је постао прихваћен у дечјим круговима, можда због своје неопходности, тематике блиске савременом детету, једноставног стила прожетог „луцидном игривошћу и хумором, али и лирским тананим задирањем у чудне неретко загонетне просторе самоће” (Кљајић 2012: 38).

Деца свет посматрају срцем и верују у његову бајковитост, али *Мали ѝрини* није само бајковита прича за децу. Више је од тога, зато што је *Мали ѝрини* намењен и одраслима, а њихов свет је често суров и озбиљан, и у супротности са бајковитошћу. Ово је и алегоричан модел савременог романа са елементима фантастике, динамичне радње, једноставне фабуле,

израженог педагошког аспекта, у којем се са позиције детета размишља о свету деце и одраслих. Филозофски креирана прича наводи одрасле на самоспознају, нуди приручник за одрастање, указује на усамљеност човека и детета, исконску потребу за пријатељством и разумевањем скривену у свакодневним, малим и безначајним стварима. Егзипери овим делом пружа подршку одраслом човеку да не заборави да је био дете. Јединственим стилем боји сурову стварност одраслих племенитошћу, наводи нас да преиспитујемо смисао живота, трагамо за далеким и непознатим, бежимо у свет детињства, у просторе чедности, доброте, наивности. Егзипери се обраћа деци, али говори о најозбиљнијим питањима живота, као што су усамљеност, површност, жеља за влашћу, пољуљан систем вредности, отуђеност савременог високоцивилизованог човека. На сличан начин, Коларов исписује причу о самоћи која је једнако интимна колико и универзална. Овај роман истовремено је и роман лика, и социјални и психолошки, или роман о одрастању како га дефинише Нада Тодоров (2009). Питања која постављају Мали принц и Аги тичу се и детета и одраслог човека. Она су истовремено земаљска и онострана. Свевременска су у ужем и у ширем смислу, у времену трајања једног људског живота и у трајању више генерација. Није реч само о непремостивом генерацијском јазу, о неразумевању одраслих и деце, већ је у питању неразумевање деце и њихова усамљеност у космичким размерама. Усамљеност проистиче из патње људске душе. Међусобно неразумевање, подељеност, немогућност стварања пријатељске везе и узајамне љубави наводи човека на осећај усамљености, чак и када је у друштву. С друге стране, питање савременог родитељства и немогућност Агијевих родитеља да издвоје време за свог сина намеће схватање да је савремено друштво глобализације и модернизације приморало људе на суров режим рада, не остављајући могућност за квалитетно време проведено са породицом. Зато деца родитељску љубав и пажњу компензују скупим поклонима играчака, рачунара, мобилних телефона... Деца се на тај начин препуштају „чарима површних медија”, прибегавају виртуелним видовима комуникације, долазе у стање отуђености, међусобног занемаривања, вршњачког узнемиравања и злостављања.

Узрок Агијеве несигурности почива у односу са родитељима. Родитељи му често нису код куће, не виђа их, „осим на фотографијама и када спава, у сновима” (Коларов 2016: 42). Када су код куће, нису заинтересовани за њега, занемарују родитељске дужности и обавезе¹. Он је за своје презаузете родитеље невидљив, често сувишан. Када су код куће немају времена за њега, угађају себи и уживају у сопственим задовољствима у којима нема места за Агија. У ретким тренуцима, док разговарају са Агијем,

¹ „Аги одлази да спава без вечере. Мама и тата немају ништа с тим” (Коларов 2016: 28).

питања су формална, стиче се утисак без жеље да се саслуша одговор, тон је прекоран и увредљив. Дијалог његових родитеља своди се на кратке реченице у којима је мајка запитана, а отац незаинтересован, јер док разговара са мајком куцка по свом рачунару. Оскудан разговор упућује на закржљалу емотивну интелигенцију и емпатију. Његова мајка каже: „Понекад имам осећај да у кући имамо странца коме изнајмљујемо собу” (Коларов 2016: 36). Поред игнорисања, једина реакција коју Аги може очекивати од родитеља је нетрпељивост. Отац га безразложно кињи и изражава своје фрустрације². Овакав модел понашања он сматра прихватљивим, јер је на то навикао. За игнорисање и непријатељски однос родитеља, а касније и вршњака, Аги налази кривицу у себи, што учвршћује недостатак самопоштовања.

Аги није само ускраћен за занимљиве садржаје које посвећени родитељи могу приуштити свом детету на путу одрастања, већ је запостављен, одбачен и неприхваћен од учитеља и деце у свом одељењу. Његова усамљеност и дубина његове туге приметна је када у игри жмурке „проналази себе као од шале”, јер нема са ким да се игра, већ машта (Коларов 2016: 31). Проблеми неприхватања, одбацивања и вршњачког насиља са којима се Аги сусреће у новој школи, веома су честа појава у савременом друштву и животу данашњег детета. Аутор проговара о овом проблему симболичном реченицом: „Аги, глупердо! Аги, глупердо! – викала су деца за њим док се враћао из школе” (Коларов 2016: 14).

У осмом поглављу ово је сав текст. Веома јасно и концизно, без дескриптивних детаља, аутор изражава тежину ситуације у којој се дечак налази, а његова реакција изостаје. Својом пасивношћу и нереаговањем осликава трпљење насиља коме је изложен. У неким од наредних делова романа иста реченица понавља се неколико пута, чак је и сам дечак у једном тренутку изговара: „Пришао је групи деце, умешао се међу њих и почео да се дере: Аги, глупердо! Аги, глупердо!” (Коларов 2016: 135). Када група дечака изговара ову реченицу, приметан је злокобан, подруглив тон, док реченица изговорена од стране Агија представља вапај очајника. Он не посеже ни за једним видом борбе, већ прихвата поруку вршњака и за себе констатује да је глуп. Овај тренутак када Аги проговара о проблему, посматрано са психолошког становишта, можемо окарактерисати као стање катарзе. Привидно прихватање етикете коју му вршњаци лепе представља његов вид борбе и начин одбране. У том тренутку осећао се сјајно. Можда је група насилних дечака била затечена његовим поступком, али и сам Аги био је изненађен својом реакцијом.

² „Тата је љут. Не зна због чега, просто је љут. [...] Тата је љут и незадовољан. Касније, ипак проналази разлог и заврће Агију уво” (Коларов 2016: 109).

У оба романа глас аутора упућује на личну усамљеност и неразумеванье. Њихова усамљеност блиска је са усамљеношћу главних јунака. Отуда проистиче блискост дечака и аутора. Та спона доводи до међусобног поистовећивања, разумевања и спремности на отварање тајних места скривених у дубинама срца. Тематика пријатељства доминантна је у оба романа, јер само искрено пријатељство, засновано на поверењу и љубави, може одагнати самоћу и отуђеност. Љубав и пријатељство нису само веза са другим индивидуама, већ нас оплеменењују, богате нам живот и дају му смисао. Везе љубави, пријатељства, поверења и одговорности постају потреба једних према другима, а истовремено убијају равнодушан однос према свету који нас окружује.

Овај однос у роману *Мали принц* аутор симболично представља уводећи лик лисице, док је у Коларовљевом роману то лик старице Еме, за који можемо само да нагађамо да ли је стваран или део фикције. Алегоријска слика пријатељства рођена је из навике, љубави и жеље да неко буде потребан. Мали принц и лисица сматрају да им је живот досадан и зато траже пријатеља. Лисица зна како га пронаћи: треба га „припитомити, а то значи створити везе”, а за сваку везу потребно је двоје (Егзипери 2013: 75). Укротити неког значи постати му пријатељ и показати одговорност према ономе кога припитомљавамо. „Одговорност према другима нужан је услов да појединац уђе у људски свемир, да попуни своје време и постајући близак другоме, нађе самог себе” (Пијановић 2003: 33). У разумевању животиње, пријатељ је онај који живот испуњава смислом, уништава досаду, омогућава му да види лепоту света око себе и плаче на расстанку. Мали принц је добро научио лекцију. Опраштајући се од живота он не мисли на смрт, већ на пријатеља.

Путујући, Мали принц на планетама среће усамљене људе закупљене својим послом и самољубљем, што их је водило у зачарани круг без излаза, тако да ништа друго нису примећивали. Осећај усамљености води ка нестрпљењу, буди жудњу за површним стварима, негује равнодушност и смањује жељу за упознавањем нових ствари. Савремени живот ствара људе који дрзо живе и „купују само готове ствари у трговинама”, немају пријатеље јер „нема трговине у којој се продају пријатељи” (Егзипери 2013: 77). Овим речима роман поучава, поручује да се не затварамо у своје мале територије, ограђујући се од остатка света, већ да напустимо своју зону комфора, потражимо себе и научимо нове ствари. Да бисмо разумели друге људе, њихове поступке, треба да их упознамо, пружимо им љубав и стрпљење. Мали принц увиђа вредност правога пријатеља. Лисица му у томе помаже и учи га да имати правога пријатеља значи никада не осетити значење самоће. Пошто су и једно и друго усамљени, лисица му нуди себе и своје време, што он првовремено одбија. Међутим, након дужих разговора, заснованих на важним животним лекцијама, он успева да схвати и

дефинише пријатељство. Суштина је скривена и не може се сагледати очима, јер „човек само срцем добро види” (Егзипери 2013: 80). Искрени пријатељи поседују способност да виде срцем, то јест, разумеју се без изговорене речи. Егзипери подстиче читаоце да при доношењу одлука не слушају само разум, већ и срце, јер је оно оштровидо и осећа тајне дубоко скривене у сваком од нас: „Срце има своју логику коју разум не познаје. Срце ће дубље, сигурније и свеобухватније моћи наћи одговоре на она питања пред којима је разум посрнуо” (Кандидо Јакшић 2002: 43). Мали принц не схвата одмах ову мудрост. Напушта своју планету не знајући да је оно што тражи већ присутно на његовој родној планети. Од мноштва људи на земљи, који су исти и обични, само они са којима створимо везу, искрену и чврсту, постају посебни и јединствени. Баш таква је принчева ружа, другачија и посебна. Баш њему се отворила, са њим разговарала, њему подарила време, а он ју је чувао. Заправо, припитомили су једно друго и на хиљаде других ружа не личе на ту његову. Он постаје свестан посебности своје руже и драгоцених тренутака проведених са њом, али и сваког тренутка проведеног у друштву лисице. То знање учиниће да схвати колико је човеку мало потребно да би био срећан, и пожелете да се врати својој ружи.

У роману је ружа и метафора за жену. Она је за њега тајанствена и пуна противуречности. Хировита је, поносна и манипулише, све док она не изгуби моћ над њим. Он не схвата одмах да не треба да је воли због њених речи или лепоте, већ због ароме и радости коју му је унела у живот и опленила га. Видевши на земљи хиљаде ружа, постаје очајан и готово разочаран у свој цвет. На путовању, Мали принц сазрева, увиђа вредност и значај руже у свом животу, схвата да је воли и да је погрешно што ју је напустио.

На путу одрастања, у потрази за сопственим идентитетом и самопоздањем, Аги види подршку једино у старици Еми, која је уједно и једини пријатељ ког Аги стиче. Ко је идеална бака, не зна се. Аутор остаје недоречен и препушта читаоцима да сами одлуче да ли је она имагинаран лик, плод Агијеве маште, његов бег од реалности, потреба да буде прихваћен, или стваран лик правог пријатеља који пружа руку умртвљеном градском детету огрезлом у извештаченом друштвеном систему пољуљаних вредности. У сваком случају, снага њене љубави и пријатељства које пружа на Агија делују исцелитељски. Она живи у кући преко пута, која Агија подсећа на зачарани замак. Луцкаста је и веселе нарави. Воли Агија. Посвећује му своје време, подржава га, подстиче његову креативност и машту, жели да увек буде насмејан. У игри и дружењу они проналазе смисао, укрштају судбине, допуњују једно друго и граде диван нови свет проткан хумором.

Мотив пријатељства са старијом особом алтернатива је за баку и деку које Аги нема. Ексцентрична сусетка се на родитељском састанку представља као Агијева старија сестра. Осетивши Емину љубав и подршку, Аги

се постепено ослобађа очајања у коме је живео, учи се блискости и гради самопоуздање. Њихово пријатељство доказује да је „живот диван и бескрајан, да никакви спољни и узгредни моменти не могу да га смање, да смо део једног вишег, значајнијег континуума од оног који нам ствара илузију краткотрајног, бесциљног, несврховитог живљења” (Хамовић 2006: 57). Они су ван оквира реалних временских законитости – Аги још није дорастао до њених година, а она је већ све то давно прошла, па могу да се препусте чарима бескраја. Пријатељство и осећај припадања једнако је годио обома. Да је Аги оплеменио Емин живот, једнако колико она његов, види се по томе што Ема при Агијевој поновној селидби купује кућу поред његове. Тако се Емин „благотворни утицај” на Агија наставља и у новој средини (Опачић 2011: 14).

Стекавши мудрост на планети Земљи, Мали принц пружа духовну подршку пилоту који је претрпео несрећу у песку Сахаре. Није случајност што се несрећа догађа баш у пустињском песку. Постоји ли боље место од пустиње, где би се најбоље могло заронити у сопствену душу и размишљати о судбини савременог човека? Тиме се наглашава да је неплодан простор у коме човек осећа усамљеност место где треба тражити суштину стварности, „где се могу срести демони” и искушења (Поповић Игњатов 2014: 88). Симбол пустиње испуњен је дубоким филозофским садржајем. Дехидрирана пустиња одражава свет у којем људи умиру од духовне жеђи. Свет који је опустошен ратовима, разарањима, људском похлепом и небригом, завишћу и себичлуком. *Мали њринци* представља оптужбу духовног пропадања човечанства, „због тога је тон тако сетан и усамљенички” (Поповић Игњатов 2014: 89). Пријатељска повезаност довешће принца и изнемоглог авијатичара до бунара са водом. Појава воде „пронађена усред пустињског ништавила, усрећује, пружа нову наду”, тамо где је наизглед сва нада нестала (Шкрбић 2014: 86). Вода симболизује живот, извор свега што постоји на земљи, супстанца која даје могућност новог рађања и гаси жеђ људи изгубљених у песку. Отвара нове видике и уверава нас да заједно, стварајући искрене везе засноване на љубави и поверењу, можемо превазићи свако зло овоземаљско. Треба само веровати и несебично пружати подршку пријатељима и вољеним бићима. Срећа је увек тако близу нас, на дохват руке, треба је само осетити и разумети.

Одрастање главних јунака, у оба романа, праћено је неприпадањем и несналажењем у реалном окружењу. Оптерећени су потребом да неком буду важни и да створе пријатељске везе. Да би прикрили своју рањиву и крхку природу, сачували се од додатних патњи, увреда и неразумевања, препуштају се свету маште и креирају несвакидашње помагаче за остваривање својих замисли. Закључујемо да је порука оптимистична, да излаз увек постоји, да су проблеми разрешиви, да се самоћа може превазићи и да се могу успоставити пријатељске везе међу људима.

Извори

Коларов (2016): Игор Коларов, *Аџи и Ема*, Београд: Лагуна.

Сент-Егзипери (2013): Антоан де Сент-Егзипери, *Мали њринци*, Београд: Беоцкњига.

Литература

Кандидо Јакшић (2002): Маја Кандидо Јакшић, *Социјално-психолошки и политички контекст полних стереотипа, Полни стереотипи, Nova српска политичка мисао, Посебно издање 2*, 39–63.

Кљајић (2012): Наташа Кљајић, *Поетика (од)необичене самоће у романима Игора Коларова, Дејинство*, 3/4, Нови Сад, 38–45.

Опачић (2011): Зорана Опачић, *Усамљено дете као нови тип јунака у српским романима за децу, Дејинство*, 3/4, Нови Сад, 12–20.

Пијановић (2003): Петар Пијановић, *Укрштање бајковитог и митског наратива у роману Мали њринц Антоана де Сент-Егзиперија, Иновације у насџави*, XXII/3, Београд: Учитељски факултет, 25–39.

Поповић Игњатов (2014): Ивана Поповић Игњатов, *Мали принц – савремени суперхерој, Дејинство, Часопис о књижевности за децу*, XL/2, Нови Сад, 84–92.

Хамовић (2006): Валентина Хамовић, *Скица за поетику кратког романа Игора Коларова, Дејинство*, 3/4, Нови Сад, 56–59.

Шкрбић (2014): Снежана Паравиња Шкрбић: *Роман Мали њринц Антоана де Сент-Егзиперија у контексту Старог завета, Узданица*, XI/2, Јагодина, 83–90.

Bojana B. Udovičić
Elementary school "Slobodan Sekulić"
Užice

MOTIF OF FRIENDSHIP IN *THE LITTLE PRINCE* BY ANTOINE
DE SAINT-EXUPERY AND *AGI I EMA* BY IGOR KOLAROV

Summary: By using a comparative analysis, the paper discusses the similarity of motifs in two novels – a classic of children’s literature, Exypery’s *The Little Prince*, and *Agi i Ema*, a contemporary Serbian novel for children. In both novels, extraordinary friendship between characters develops as a result of children’s loneliness and detachment. The characters and the adventures belong both to the real and the unreal world, which is the essence of fiction.

Keywords: comparative analysis, motif of friendship, loneliness, *Agi i Ema*, *The Little Prince*.